

Domeia Nieuwenhuis. Hij was er 1870-'71 predikant. Van der Woude put uit het archief-F. Domela Nieuwenhuis, ondergebracht in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam. De periode in Harlingen betekende voor Domela Nieuwenhuis een oefenschool voor het opstellen van zijn artikelen en het ontwikkelen van zijn redenaarstalenten.

Dat hier slechts de aandacht op deze vier opstellen wordt gevestigd betekent niet dat de andere niet belangwekkend zouden zijn. Boeiend is een bijdrage van W. Bergsma: Albada en Arcerius over de pogingen van de eerste om de laatste tot het Schwenckfeldianisme over te halen, terwijl ook die van M. H. H. Engels over de Franeker academiebibliotheek voor 1700 en die van F. Postma en A. Krikke over Schotanus als rechtsgeleerde erg interessant zijn. De bedoeling om *Jacob Jetzes Kalma - óók een Fries* op deze manier te eren en te bedanken voor zijn vele arbeid is zeker toe te juichen. Zij is geslaagd te noemen.

W. van 't Spijker

Geschiedenis van opvoeding en onderwijs. Inleiding. Bronnen. Onderzoek. Onder redactie van Bernard Kruithof, Jan Noordman en Piet de Rooy, Socialistische Uitgeverij Nijmegen 1982. 439 bldz. f 34,50.

Terecht heeft de redactie van deze 'handleiding voor de historische pedagogiek' zich gedistancieerd van de wijze waarop generaties lang de bestudering van het vak was ingericht, nl. alsof het een soort ideeëngeschiedenis zou zijn en meer niet, waarbij het onderzoek naar de pedagogische theorievorming en de praktijk van het opgroeien en opvoeden nagenoeg verwaarloosd werd. Het boek biedt ons in het eerste deel in korte artikelen een overzicht van de geschiedenis van opgroeien en opvoeden in het gezin, de school, de jeugdbeweging enz.; voor de negentiende-eeuwse ontwikkeling zijn vooral van belang de bijdragen van H. Q. Röling (Gezinsgeschiedenis en gezinsideologie; Onderwijs in Nederland), Bernard Kruithof (Speciaal onderwijs), Piet de Rooy (Armenzorg in Nederland; Kinderbescherming in Nederland), terwijl Jan Noordman met zijn artikel over pedagogische ideeëngeschiedenis de overgang maakt naar het tweede deel. Dit is getiteld: Bronnen der opvoedkunde, en geeft een selectie van teksten van de bekendste pedagogen van Comenius tot en met Fröbel, Dewey en Kerschensteiner (door Noordman voorzien van korte inleidingen). Onder de titel: Bronnen der opvoeding, biedt deel III ons een selectie uit een ander soort bronnenmateriaal: literaire geschriften, dagboeken, rapporten e.d. Deel IV bevat voorbeelden van recent Nederlands onderzoek naar theorie en praktijk van opvoeding en onderwijs. Ook in de beide laatste delen is negentiende-eeuws materiaal te vinden, zoals het dagboekje van Steven de Clercq, Van Koetsvelds beschrijving van zijn bezoek aan de onderwijzer van Mastland, de studie van Bernard Kruithof over het 'burgerlijk beschavingsoffensief' van het Nut en van Mineke van Essen over de meisjesopvoeding en het meisjesonderwijs in de eerste helft van de negentiende eeuw. Hoe dit boek door studenten zal worden benut, kan ik niet beoordelen: zeker hebben de samenstellers het een plaats in het onderwijs toegedacht, al lijkt me de tamelijk grote diversiteit tussen de verschillende delen en bijdragen een belemmering om hier van een handleiding te spreken. Ook wordt de titel, alsof hier opvoeding en onderwijs in al hun omvang zouden worden behan-